

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЗЕМСЬКИХ ШКІЛ

В другій половині XIX століття на території Російської імперії були проведені повномасштабні модернізаційні перетворення, що стосувалися усіх сфер суспільного життя. Серед усіх проведених реформ однією із самих повних та послідовних стала земська реформа 1864 року. Головною причиною створення земств була спроба держави пристосувати суспільство силами місцевого самоврядування до нових економічних відносин під контролем уряду. Земська школа стала одним із засобів для досягнення цієї мети.

Система народної освіти напередодні проведення земської реформи та в перші роки існування земств не вирішувала актуальних проблем суспільства та потребувала суттєвої реорганізації. По всій території Російської імперії більше 90% населення було безграмотним. Це гальмувало капіталістичний розвиток країни.

Під впливом розвитку промисловості, ремесел, транспорту на території України склалося нове соціально-економічне і соціокультурне середовище, яке вимагало кращої шкільної освіти. В другій половині XIX століття спостерігається швидкий розвиток науки та техніки, що змінювали технології виробництва, висували нові вимоги до найманих робітників. Поряд з тим відбуваються певні зміни в сільському господарстві.

Зазначені фактори поставили завдання підвищення освітнього рівня населення. З огляду на соціально-економічні та соціокультурні умови розвитку виникла гостра потреба у кваліфікованих і досвідчених фахівцях. Основною метою земств в сфері освіти було досягнення загальної грамотності та доступності початкової школи для всіх категорій населення.

Земства поставили своїм завданням повністю охопити навчанням дітей та молодь. Вони організовували початкові школи, гімназії, професійні та технічні курси для підвищення освіти вчителів, курси українознавства. Найбільше уваги земства приділяли розвитку початкової освіти, надаючи значні асигнування для поширення мережі земських початкових шкіл та їх функціонування.

Земські школи будувалися не по всій території України. Вони діяли в Полтавській, Харківській, Київській, Херсонській, Катеринославській, Чернігівській губерніях (рис.1). Це було обумовлено створенням земських

установ не по всій території України. На західноукраїнських землях діяли церковно-парафіяльні школи.

Рис. 1. Регіональне розповсюдження земських шкіл на території України (на кінець XIX століття).

На прикладі Полтавської губернії, можна прослідкувати об'єми будівництва земських шкіл. Перші більш повні дані про земські навчальні заклади губернії ми маємо за 1871 рік. Їх на той час було лише 48. У 1887 році кількість земських шкіл зростає в 13 разів. У 1895 році їх налічувалося 736, а в 1916 – 1773. Значно зростає і кількість учнів земських шкіл. Якщо у 1887 році в цих закладах навчалось 45657 дітей, то в 1895 році – 60970, а в 1908 – 82320 дітей.

Формування системи земських шкіл є об'єктивним наслідком зростаючих потреб суспільства в освіті. В формуванні системи земських шкіл перш за все визначну роль відігравали соціально-економічні фактори

розвитку суспільства, нове соціально-економічне і соціокультурне середовище.

Література

1. Андрійчук Н.М. Початкова народна школа кінця XIX–початку XX ст.: ретроспектива її становлення / Н.М. Андрійчук // *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка: зб. наук. пр.* – Житомир, 2006. - № 29. – С. 115-118.
2. Гуз А.М. Культурно-освітня діяльність земських установ в Україні (1864 – 1914 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / А.М. Гуз; Київський університет імені Тараса Шевченка. – К., 1997.- 16 с.
3. Мармазова О.І. Просвітницька діяльність земств в Україні (кінець XIX – початок XX століть): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07. 00. 01/ О.І. Мармазова; Донец. держ. ун-т. – Донецьк, 1998. – 16 с.
4. Потій Н. Початковий етап формування мережі земських народних училищ у Чернігівській губернії (1864-1874 рр.) / Н. Потій // *Сіверянський літопис.* — Чернігів, 2009. — № 2-3. — С. 97-105.
5. Макуха О.В. «Передумови виникнення земських шкіл на Україні». Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини: Збірка наукових праць з мистецтвознавства, архітектурознавства і культурології / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ Українию: К.: Фенікс., 2014 – Випуск 10. – с. 173 – 178.